

ACC. N:R

M. 5123:1-77.

Landskap: *Skåne, Småland* Upptecknat av: *Emil Jönsson*
Härad: *Luggude, Sunnerbo* Adress: *Hornsberg*
Socken: *Väsby, Hamnebo* Berättat av: *Densamme*
Uppteckningsår: *1937* Född år *1861* i *Väsby*

*Hägnader.**7.1-77.**Ulna 15.*LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5123

ACC. N:R.

Landskap: *Skåne och Småland* Upptecknat av: *Emil Jönsson*
 Härad: *Luggude och Tunnerbo* Adress: *Hornborg*
 Socken: *Wäsby m. fl. Hamneda m. fl.* Berättat av: *densamma*
 Uppteckningsår: *1937* Född år *1861* i *Wäsby*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör *Hägnader.*

Att befinna sig under någons hägn betyder
 detsamma som att vara skyddad. Är det nu frå-
 ga om t. ex. ett jordområde som bör skyddas, så är
 det säkrast att hägna deromkring. Torstrei 21. k. 33. v.
 heter "att han gärdade en gård omkring" ringgården.
 Det betyder alldeles detsamma som en stark inhägnad.
 Som nu dessa ord, hägna och gärdade, äro lika gamla
 som språket, ty så snart något var värdt att taga
 vara på, så borde det inhägnas, kring-gärdas. Alltså
 betyder hägnad och gärdesgård ett varaktigt stängsel,
 och ej endast tillfälligt. Varföre man ju också bygg-
 de upp hägnader och gärdes-gårdar av varaktigaste ma-

Svar a
 ULMA. 15.

Skriv endast på denna sida!

77 sid.

terialer. Som det bästa och varaktigaste materialet
var sten så togs den nog först till. Det lyckas tros, att
alla inhägnader och gärdsgårdar i Sverige skulle gör-
as av trä, men stengärdsmurarna ha i gångna tider
spelat huvudrollen för alla "fasta" stängsel och hägnader.
Nu bryr vi oss inte med att tala om andra gärdsgär-
dar äldre än på början av förra århundradet, fastän
likadana varit både före och efter den tiden. Som nu,
och alltid sten varit det varaktigaste ämnet, så behand-
lar jag först något om inhägnader av sten. Bara en
enkel sten, lös upplagd stengärdsmur (fig. 19 i prägelisten) nära
lodrätt och slät på ena sidan, väl lagd, kan stå sig till full-
komligt stängsel (2 alnar ovan jord) i 30 a 40 år. Men då den
matjorden grävas undan och $\frac{1}{2}$ alns grop görs der grund-
stenarna läggas, annars kan kälven orsaka nedfallande
av övre stenlagren, vid källossningen. Man ansåg sig ej
kunna skaffa sten, annat än till enkla stennmurar.

i allmänhet. Men emellan socknar lades alltid delar
teelstenmur, så vidt möjligt. Men hade ej heller annat
än ganska enkla medel till förfogande då sten skulle brytas
och framföras. Visserligen fanns sprängkrut, och de bästa
stenmurarne blevo lagda med skjuten sten i bland den öv-
rige. Men fick dock icke vara noga om stenen, utan ta
den som den befans. Men konsten att lägga fristående
stark enkelmur, är nog snart utdöd. Den allra största
delen av alla fristående stängselstenmurar äro de enkla
stengårdsgårdarne. Icke alenast rågångar, utan alla "hoger"
"vängar" och "lyckor", swingårdar, halvtäppor, färtäppor och
många andra slags "täppor", gjordes med enkel stenmur.
Luggude härad var det inte litet arbete att lägga en sten-
mur. För det första stakades ut en rät linie och en lina
spändes, så lång man kunde, tex. 50 a 60 alnar lång och fä-
stes med pinnar i marken, medan man "ritade" med
spaden bredvid linan, "grope linan". En aln bred grop

eller mera, allt efter stenens storlek, upptogs så djup
som till abven, eller frysningsdjup. Derefter fram-
fördes grundstenarne till kanten av gropen. Vid
sidan om grundstenarne framfördes så några av
varje slag, stora och mindre. Vår några av grund-
stenarne legts ned i gropen på så lång sträcka som
"gäres-läggarne" ansågs sig kunna fullkorda för dagen,
så rättades dessa stenar till, så att de lågo rakt.
Ovanpå dessa lades så stenar närmast i storlek. I
fogen mellan två stenar (denna fog eller mellan-
rum kallades för "tiren") lades passande stora stenar.
Dervid uppkom emellan dessa åter en fog ("tir"), som
skulle fyllas. Ovanpå dessa passas andra "tirarne"
som efter hand uppkomma. Men när man fram-
skridit en eller två famnar, så måste en av männen
(minsta antalet vid läggande av stennmur, var två
man, men helst tre, om man hade stor sten) gå

fram i längdriktningen och kika och se efter om de
lagde stenarna lägo i "floket", d. v. s. fullkomligt rät
linier. Om då någon sten stack för långt fram, eller
för litet fram, så skulle den, eller de andre mästarna, ta
den stenen med järnstänger och "backsa" den fram
bättre eller tillteckna bättre. Gärdes-läggare skulle
ej heller vara rädda för att sätta "krö-kistan" emot
och ligga på knä och vältra på stenar. Man
skulle också alltså lägga "rättsidan" på stenvallen
i råkäng, så att muren vände "rättsidan" emot
någon och "vrängsidan" emot sig själv. Det var
ju nästan att älska sin nästa mer än sig själv.
Men dubbelmur var rätt sida på bägge sidor, och
då måste gropen göras lika mycket på båda
sidor om råkängs-linien. Skulle i de nederste
store "tirarne", befinnas nödigt att understödja
den övre stenen, så kunde läggas passelig sten

under. Denna sten kallades en "skola". Att
"skola upp", betydde att stödja under högt nog.
Men mindre stenar stöddes med "skärv", av sön-
derslagna stenar. Ellra översät på stennuren
avplanades med flata stenar till en rak (rät)
linje av hela överkanten uppstod. Men var mer
tänkuprat, så skulle höjden följa och vara
lika över allt. De gärdes-läggare på 1860a-tal-
et som jag minns, finge 50 öre famnen på accord, en-
kel stennur och fjödan. Materialet framkaffad till
gärdes-linien. I Lunnarbo härad, som ock-
så har överflöd på sten, lade också de gamle
fäderna en massa stennurar. De visste att
det materialet stod sig framför trägärdesgårdarne.
På långa sträckor utmed landvägen fanns
dubbla gärdes-gårdar av sten, ända till den nye
väglagen stiftades, då bönderna måste bortta

-ga alla stennurar utmed sådana vägar som
ansågos som större trafikled. Detta skulle vara
för snön ej skulle lägga sig på vägarne, men skär-
ningar och häckar göra nästan lika snöfång,
så gårdesgårdarne kunde lika gärna legat, ty gr-
annlåten genom bevarne blev betydligt förstörd, gen-
om de gamle ståtliga, hemtrevliga, dubbla stennu-
rarnes tvångs-borttagande. Men även man och
man emellan lades till rågångar, dubbla sten-
murar. Jag har talat med mycket gamla per-
soner som varit med att lägga de dubbla sten-
murarne genom bevar i vår församling. De
hade 25 öre (12 skilling) om dagen och löten är
1855. Två man lade mur, men skulle kulla fram
stenen som lades till. Fyllnad inne i muren.
Här lades grundstenarne av de allra minste,
klapperstenar till underlag i en grop, som gör

ides för borttagande av matjorden. Övanpå småstenar
ne lades sedan de större, men sattes ofta stora flata
stenar på kant vid båda sidor och fylldes mellanrummet
med mindre och till och med klappersten. Men sådana
dubbelmurar som fylldes på det viset blevo ej starka.
Lades de rätt, med "bindstenar" och av större sten
så ha de just snart hållit i hundra år i frögillt skick.
Men de småländske stenväggarna äro aldrig så
vackert lagda som i Skåne. I Småland äro de nästan
aldrig snörräta, aldrig "i flokt" på "rättsidan"; en sten
skjuter ut 5 a 6 tum för långt fram på ena sidan, och
en annan för långt tillbaka, några tum, detta på de
dubbla stenväggarna, men på de enkla stenväggarna
finns inte någon "rättsida" alls, utan både "vrängsida".
På vissa orter fanns en slags sten som var synnerligen
lämplig att lava enkel stenvägg med; såsom på Gotland
Bohuslän, Högarna i gruvorna och på flera andra ställen.

Närd Kulla berg och sandstens flötsar inom Väsby sock-
 en fanns flata och jämntjocka stenar. I Häganäs byggdes
 i början av förra århundradet, en mängd arbetarbostäder
 av sådan sandsten som tagits i jorden och stå ännu kvar
 och stenen har ej vittrat. Utan jämförelse är stennur-
 stengärde, gördsgård av sten, det som i längden blir billig-
 rast, ty skulle den gå sönder eller falla ner, så återfinnes
 dess materialier på platsen, och inte oppruttna, utan lika
 dugliga till att återställa och bota. All stennur bör vara
 2 alnar öfver jord, hög. Bredden beror på hur grov stenen
 i botten i allmänhet $1\frac{1}{2}$ aln högst. Inga bestämda skikt
 utan de stenarna passa "biter" undan för undan tills det
 rättas av i öfverkant med mindre sten. Aldrig sätta sten
 på kant, för att "visa" vackert och "skola" upp med små kul-
 -or eller kilar som alltit lossna, är gärdes-läggares regler.
 Dessa stängsel av sten kallades, stengärde, stengärdsgårdar
 stengård, stennur. Ordet "rör" betyder egentligen, en

samling stenar eller en stenkunke, i synnerhet om
dessa kunkear utgöra något slags gräns märke. Man
ser ofta i skifteshandlingar vad mellan rå och kör, bli-
vit av lantmätare uppmätta eller tilldelats rå och kör
(manas dermed och källrör). Dessa "kör," hade intet att
tyda på dragrör (ute på marken) t. ex. i broar eller genom
vägar. Sådana kör kallades för "trummor". Det fanns ju
ock ett annat slags trummor, ty de gamle sade: "Den som
inte vill lyda far och mor, han får lyda trummor av
kalvskinn." Sådana solida stämmur användes över
allt, där man behöfde stängsel och till och med em äa
det fanns tillgång till stängsel virke av annat slag.
Det kallades att "lägga" stämmur, aldrig bygga, och flis
och flisor, var det som kasserades, men "skolor" kunde
förkomma. Det skulle vara 2, 3, fyra eller fler
stenars gärden, i förhållande liksom 2, 3, fyra våningars
hus, men arbetet med flera raders stenpålag, var be-

svärligare och den benämningen förekom sällan, utan
der stenen var flat och jämn tjock, som på ovan skri-
-ne ställen (Bohuslän, Högarna, m. fl.) "Enkel mur", enkelt
gärre", till skillnad på "dubbel" gärre, som det större, dubbla
stengäret kallades. I Luggude härads användes alltid sten
gården som stängsel i rågång. På all fast mark an-
vändes sten till hållrör ("stensten"). En sådan skulle
bestå av en flat, som ställdes på ända, i kant med rikt-
-ningen på figurlinien, med en mindre sten vid var sida
och en framför och en bakom. För ytterligare "vissas"
skulle några bitar av tegel läggas under den midtste
stenen nere i jorden. I Kantmäteriprotokollet skulle
sådant omnämnas, samt avstånd dem emellan. Namn
på lämningar och spår på marken efter gamla stengär-
den fortföra att begagnas efter som de benämnts i väl-
magtsdagarna, så länge de kommos i häg. Men hade de
gamla det gamla dubbla stengäret, där det riktigt

skulle med kraft hägnas, så skulle det göras med dubbelt stengäse. Ex. omkring kyrkorna och kyrkogårdar, omkring kocknar emot andra uthusen och även om enskilda skulle vilja hägna sin trädgård, eller annan gård till förvaring. Både enkla och dubbla stennurar, "stengäse", lades med lösa stenar, utan något sammanbindande murbruk eller jord. De gamle fäder-na förstod sig på att lägga "stengäse", och ännu efter hundra år finnas många ej mycket rubbade eller nedfallna stennurar. Men slarvigt hopkomma, såsom att lägga dubbelt gäse med att rusa flata stenar på yttresidan, och fylla innan om dem en massa mindre och runda kullor, som ej binda, utan endast tränga ut yttresidorna, då bli sådana "gäse" ej långvarigt bestående. Alla stengäse var 2 alnar ovan och under och utgjorde då "lagligt stängsel". Där som måste vara övergång på stengäse, såsom på kyrkvägar

eller man ville ha någon varaktig gensting, gjordes
en s. k. "stätta". En trappa opp vid ena sidan och en
trappa ner vid andra sidan midt emot. Man brukade
lära lik på bår till kyrkorna och då kunde man passera
många stättor, bekvämt att gå över med båren på
axlarna eller om man ville vila sig, nedätta båren
på stätten. Fecatur gingo ej över sådana stättor, med
undantag för får, som dock kunde hindras genom att sätta
"hilla" medelst en "hilleböjel" på snett emot varande bakföt
och framföt och band emellan. Stengärdsgärd med förtor
kände jordvall kallades "försänkning-gäre", användes om-
kring trädgård, vid sidor av byväg, aldrig kring betesmar-
cker. Jordvallar kallades; i "stängsel-dike", "frea-vall"
"vallgrof". De uppfördes genom att ett dike gjordes
och de torvorna upplavades på varandra vid diket
ena kant, så att en slät vägg gick upp i från bott-
nen till vallens överkant, $5\frac{1}{2}$ fot från botten

till vallens överkant och sådana diken ser
det breda ansågs som lagligt stängsel. Med dike
menades icke vallen, utan alltid det grävda, under
markens yta. Med "vånger-dike" menades de
små öppna dränerings-diken på åkrarne. Åkra-
ne voro belägna i "vånger". Sådana diken gjordes
1 1/2 aln breda och något över en aln djupa, och kalla-
des ofta för "sex quarters gropar". Vallarne utfördes
på åkrarne. De gamle hade ingen annan torr-
läggning på sina jordar, "vånger". Vallar av tång
eller andra hopvräkte växtlämningar uppkasta-
des alltid på underlag av stenrösja, men var o-
varaktigt och användes källan, utan till skydd
för jägare vid hafstranden. De olika uttryck
av ord som beteckna uppförande av stabilar, var-
aktigare hägn, hava alla enahanda betydelse, så
när som dessa tre: Skyttla, Tyna och Tuna. Skyttla

in t. ex. en rand i en väv, der så och på många trädar
utgöra en rand, som medels en annan skyttel med oli-
ka träs instänger på bägge sidor, kunde sägas, "skytt-
las in", men aldrig om hägnader ute på marken.

Tyna och Tuna har jag aldrig hört användas om häg-
nader. Ord som betyda uppförande av ena tillfälliga
hägnader såsom: fälla i hop, fälla, tillägges en förutva-
rande instängt areal. Gillra, gillra upp = creaturens
fångande inom, eller medels ett tillfälligt stängsel.
Gärda av, gärda från, gärda för = bestänga en del av in-
hägnade område med ett stängsel för tillfället.

Rängla, rängla in, rängla och rängla in, och ränga och
ränga på, rängla, rössla ett svejdeland, skärsla, skärsla
upp, stickla upp, stänga, betyda alla, att instänga med
klana stänger, som kallas ränglor eller ranglor och stän-
ger och från endast ifrågakomma hos dem som själva äga
skog. Men skärsla och stickla hörde jag icks nämnas.

Den inhägnade boplatzen, gården, gårdsplanen, gårds-
tornten, inhägnades alltid med stengärdsgård, om än
av varierande slag (enkel, dubbel, vallmur, försänkning-
gård). Inhägnade fruktträd eller grönsaksland, kallades
i Luggude härads, för "hagen", "frätagären" "fräghagen" (i äldre
tid). Senare: trögår, kalgår, trögärstappa. I Sunnerbo härads
kallas med ett gemensamt namn: Kalugår, därför, att
området begagnades att utsläppa kalvarna i, var före i
heller käl eller grönsaker der kunde finnas. Om-
ring dessa områden hägnades med stengärdsgård av oli-
ka slag. I Luggude i äldre tid med dubbel stenvmur. Sena-
re med enkel. I Sunnerbo med dubbel stenvmur. Aldrig
användes trästängsel av något slag omkring gårdsplan,
fruktträd eller kalvhage, med undantag för grindarne, som
nu måste vara av trä. Dessa grindar (utsläpp). I Luggu-
de liknade fig. 22 grindjonen i Sunnerbo likt fig. 12. Stolp-
gärdsgård att draga stängerna ned vid ena ändan, och

!
jfr. smäländska
ordet "kallgä"
= trädgård.

äter lägga dem opp efter genomgång. I Sunnerbo härad
hade man höks-grönsakland ute på någon åker, och av-
stängdes med olika slag av trästängsel, oftast likt fig. 9.,
bändgårdsgård, som också kallas här "spring-gårdsgård".
De gamle Prästarna i Luggude, kallade "stack" för "häjs",
"att sätta häjs" (= sätta stack) och för att inte kreaturen sku-
lle beta och draga ur dem så uppsattes stängsel "Häjs-
stänge", "stackafrea", omkring dem, av stänger upphängda
på i marken nedslagna pålar. Dessa stängsel var endast
tillfälliga och toogs bort när stackarna skulle tröskas
eller inflyttas i hus. I Sunnerbo härad förekommer sällan
att stack sättes, och ingen kan heller "lava" en stack så
det duger. Inhägnade områden för smådjur förekom
i Luggude alltid i omedelbar närhet av gårdens byggn-
der och upprättades då för stadigvarande framtida bruk
och kallas "svinagår", vanligen med starka stennurar
kringgårdat. Men inomhus hade de "svina-kätte", fjärra-

-kätte och hönsahus, men ute fingo får och höns
gå vart de ville såvida inte fjären sattes i tjuder,
eller vaktades. Höns hade aldrig hönsagård före hos
de gamle bönderna. I förra hälften av förra århundradet
hade många bönder, höns och gäss att bo inunder
sängar och bänkar i stugan hela vintern. Jag till
och med har jag själv sett sådant på flera ställen
så sent som i min uppväxt-tid (1861-70). Men så
hade de "fjarahudda" ute på fjäloden eller när fjären
betades långt från gården, att driva dem in, om kväll
arne för inte räven skulle kunna bita dem. Men sä-
skilt fjarahage för lösa får, hade de inte, ty får vore
svåra att inestänga med stinner. I Sunne län
hade de ju sin kalvgården stark dubbel sten-
mur omkring frukt-trädgård, som betjentes till
att släppa kalvar till rast och bete. Andra benäm-
ningar användes icke med undantag af "fälla", omkring

-gärdad plats framför "färahodden", eller "sommarsfä-
hustet", att samla ihop kreaturen i. Inhägnade
vägar, såsom vägen genom byn, kallades alltid i
Lugqude härad för "gudan", bygudan, någon gång,
"gallan" och var ett starkt stengäse vid var sida
med grindar ("laj") till var och en av byns gårdar
der "gudan" gick förbi. Dessa stengäsar voro
lagda långt innan enskiftet och quarlägs i
många byar ännu 1890. På Sunnerbo härad Små-
land, har varje hemmansäbo, sin särskilda "fär-
gata", fädrift, "gata", som ledde från gården, ända
till betesmarken "ryen", ryemarken". Denna gata
var vid båda sidor stängd, hägnad, med de olika
sorters trägärdsel, efter vares och ens infall, men
nest med s. fr. springgärds-gård fig. 9 i frågelisten.
Den öppna platsen vid grinden kallades insläppet
eller "gate-fångst". Inhägnade områden på inägor

na kallades i Luggude, en "lycka", en "täppa", en "vång"
en täjt, förvandlat till Tjäten (msö). "Lycka" betydde
en med stenmur färdiggjord mindre "vång", åker. En
täppa var ett omgärdat litet område, vanligen i när-
heten eller omkring boningshuset, för blommor
och grönsaker. En vång var en större areal
odlad jord, med stenmurar inhägnat, så att kve-
atur kunde släppas om efterhösten der på bete.
"Tjäten" kallades alltid den närmast gården var-
ande åker. Ordet gärde användes aldrig i fråga
om åker eller fält, utan ett "gärde", "gäre", menades
en stenmur. Men längre upp åt landet hvarligen
benämndes en åker eller fält med t.ex. "ute på gärdet".
Kätte användes ej att beteckna område annat
än norrhus. Vret, vrätt, eller drätt, betydde, hur
långt ena körde med floren innan man
vände om. Därför talades om långa eller korta

vrätter eller "drättar". Jag vet en godsägare som hade så långa drättar eller vrätter, att då drängarne skulle plöja, fingo de befallning att låta hästarna vila, vid framkomsten till var ända i tre minuter. Vad som menas med krik, kya och kvi, spjäll, är okänt. Men någon gång kunde en åker eller vång, få namn efter figurens likhet med något. På t. ex. var det en bonde i Gössarps by som hade en åker som man tyckte liknade en tröja (byvägen gick rakt igenom) och den åkern kallades alltid för Ter Måns tröja. Här, i Summerbo, kallas ofta åkrarne vid namn efter något sädeslag som givit alldeles rekordskörd på den åkern. På som: Lintan, Rövstråan, Spargelstråan, o. s. v. I Luggude fins intet som tyder på intaka, träckitta, lå och håk, men i Summerbo betyder intaka ett stycke av utmarken som odlats

och instängts, oaktat det är beläget långt från gården och kan odlade stycket ej gränsa till hem-äkerjorden. Ett sådant stycke kallas en "intaka". En träkitta menades då t.ex. en sådan "intaka", oaktat upprepade förbättringar, år efter år, ej bär ordentlig gröda, trä, längta, trävig. Men "tå" och "håp" okänt. "Känga" dike var små diken emellan tegar eller "groppa-stycken" i vången. Det skulle vara 8 famnar emellan varje dike. Ett sådant dike skulle vara $1\frac{1}{2}$ alm bredt och en alm djupt och kallades för "sex quarters dike". Dessa diken utgjorde enda torrläggningen, före draineringen med rör. Inhägnade svedjeländ och nyodlingar kallades i Luggude härad ett nyodlat instängt land, för "nyodlingen", "bränshelyckan", "nyäker" och svedjades ej på samma sätt som i Sunnerbo härad, der sådana nyodlingar kallas för "Brännan", "brännan", "fälla", "bräte", "svedjan" (de övriga

namnen i frågelistan okända) Boland var just
det mest betydelsefulla ordet, i synnerhet, vid enskif-
tet, då det gällde utvälja mest passande boland, eller
som det i Luggude vanligen hette "Bo-päl" (= Gårds-plåt).
Helst högt läge, med möjlighet för brunns, läge e-
mot byvägen, m. fl. egenskaper. I Sunnerbo gällde
delvis samma regler, men här skulle Bolandet, gårds-plå-
ten utsökas så att betesmarken på vart hemman
gränsade intill gårdens ena sida, på det att man
skulle lätt släppa ut, och in kreaturen, till och
från betet. Men gick den odlade jorden runt
gården, måste längre eller kortare "gata", fjädruts-
gata uppsättas och underhållas. Därför var det vikt-
tigt med tillfälle till bra Boland, vid enskiftet till-
delningen. Ångar utanför de egentliga inäggarna
kallades i Luggude, för: vass, myr, strandmaljord, malen.
I Sunnerbo för fall, ållor, vass, myr. Inhägnade betesmarker

5123

hade de gamle före enskiftet i Luggu. Hela byns
fäladsmark instängd från andra byars, och efter
enskiftet hade var bonde sina ägor inhägnade, ingär-
dade, i många rutor, som fingo namn allt efter som
de användes såsom: Häst-, Ko-, får-, kalvhege, fälad.
Man hade inhägnader vid betesmarken, dit korna drö-
vos före mjölkning och kallades "fälden". Man gör
sig frågan: var ha dessa tusentals svenska onilsten-
gårdsgårdar, som funnos för endast 60 år sen, tagit
vägen? I Sinnerbo härads har man vanligen ut-
marken, betesmarken, den s. k. "Rymarken", med omväx-
lande skog, djungmark, orosse, allt till varje hemman
för sig inhägnat och kallades Rymaket eller Rym.
Alltid hägnat med trästängsel likt fig. 2. 5, 8, 9 i fråge-
listan. Men på de senaste 30 åren sen 1907 har taggtråd
och pålar av ek, eller en, näst kommit i bruk. Ungre
folket vilja ej vrida vidjor och kunna inte heller,

ock att fläcka gårdsh är för kostsamt ock ont om
skogen. Den konsten att binda gärdsgård med
vidjor sådana som gjordes i gamla tider, är nu all-
deles ur bruk, snart över allt i Sunnebo härad. I detta
samma härad ha en del bönder "sommarsfähus" ute
på vidlyftiga kymarker, dit komma eller drivas kre-
aturen vid mjölkning. Om s. k. fåbodar har jag ingen
känneedom. De torde näst tillhöra nordligare land-
skap. Hägnader som gingo ut i vattnet, kallas sjöstäng-
sel, sjö-hyt, vatt-stänge. Stängsel i mindre, stillaståen-
de vatten, kunde äga bestånd, men i sjö, eller å, tog
isen om våren bort både pålar och stängsel, så att
delägare av ängsmarker intill å eller sjökant, som
vattnet flödade över, kunna endast ha korta 15 cm.
pålar till gränsmärke, annars lyfter eller bryter
isen pålarna. Cinhägnade marker benämnes: Yttre
vidder, wildmark. Namn på stängsel i allmänhet.

Gärdesgård, gärde, hag-gärde, hägnad, täppe, betyder i Ry-
gude alltid stennemur av ett eller annat slag, och hägnad
hägne, stänge, täppning, betyder tillfällighets stängsel,
som vanligen uppsattes av trä likt fig. 6 och 7 i frågelistan.
I Sunnerbo härad betyder samma ord deremot mera var-
ande till längre bruk uppsatt trästängsel av olika ty-
per, med undantag för kalvgård och svingård som all-
tid stängs omkring med stennemur. Ordet "stäng", må-
ste hava framsprungit av stång, en stång tvärs vägen (som)
sedemera betydelsen överflyttat på varje öppning, dörr,
port, som tillslöts, liksom med en stång eller bom och blev
stäng, ett uttryck för, icke tillgång, låst. T. ex. Stagna-
tion i trafiken, närmar sig stopp, satt stäng för (stängt)
Derav allt som hejdar även ute på marken kommit
att kallas för stängsel. Orden: trall, traller, tun, vast och
väms, okänt. Andra ord som kunna betyda stängsel
av varje slag skulle kunna vara: hote, gone, hejd, hinder,

skilja (Luggu) men i Sunnerbo. Bräte, Hejt, stann, Angä-
 ende särskilda betydelser som kunna urskiljas hos all-
 männa beteckningar för stängsel, menas i Luggu hä-
 rad, med gärdsgård, en säker laglig stenvmur av olika
 slag omkring större område. Hage, kortare stenvmur, kring-
 ing mindre område. Gärd, kortare stenvmur, obestämt
 annat i rak sträcka. Hägnad, laglig stenvmur på alla
 sidor. Stänge, någorlunda fredsfull stenvmur, kortare
 sträcka. Sunnerbo härad, betyder gärdsgård alltid en
 längre sträcka trägärdsgård av ett eller annat slag,
 vanligast fig. 5, 8, 9 i frågelistan. Gärd betyder stängsel
 av trä. Hage har vidlyftigare område kringgärdat än den
 skånske hagen. En hage kan i Sunnerbo innesluta
 hundratal hundland i en enda hage, Hägnad, väl kring-
 stängt. Stänge, någon slags kringskyddande, eller förhind-
 rande av tillträde, till jordområde. Namnet på de olika
 stängsel-typerna har sådan vidsträckt betydelse, att

stängsel. Virket som behövs till en gärdsgård av trä kallades i Luggude för gärdes-stänger, slantar (att påspika) rangler (klona ungträd) alltså gästas på pålar. I Sunnerbo kallas gärdsvirke för: gärdsefång, stängvirke, skogon der det togs blev "fångskog", gärdelskog. I Luggude der endast lövskog var att lita till, skulle gärdsvirket huggas om efter hösten innan jul, då blev det starkare. I Sunnerbo der barrskog endast användes till gärdsgårdar, högs gärdsvirket samtidigt med vedhuggning, på efter vintern då man antog att det blev varaktigare. Naturligtvis användes andra verktyg än yxa, sägen, samt en tung kniv varmed även träden delvis kvistades. Denna kniv med en böjning på eggen vid yttre ändan kallades för: kishämtare, lovhämtare, därför att densamme begagnades vid lövtagning till foder. Man kunde också begagna samma kniv att hugga vidjor, i synnerhet vid vidjor, men gran vidjor var

t. ex. hankgärde, dermed menas 2 störar, sammanbunt
-na med vidjor, parvis och i jorden satta på visst lika
avstånd från varje par, med visst antal vidjor på vart
par stör. Dessa vidjor kallas för hankar. Lagligt hanka-
gärde 4 fot högt och 4 fot mellan vart par störar. Hanka-
gärde såväl som alla typer kunna göras med längre eller
kortare avstånd störopar emellan, fler eller färre gärd-
stänger, eller snedlutning olika. Varje typs namn kan
beteckna för vad sorts kreatur de böra upprättas, t. ex. st-
änggård; betyder att endast större kreatur anses dermed
vara inneslängda, som fig 7, 11 a, b, c. eller spring-gärd-
gård eller bänd-gärdgård fig 9. den mest brukliga typ-
en i Sunnerbo, lättast att sätta opp, men ej så säkert st-
ängsel som hankgärds-gård och ej heller lagligt, samt
fredar ej för får och getter. I Luggude härad fins inte
hankgärds-gårdar, men stänggård kan tillfälligt
användas och betyder aldrig s. k. hägnad eller laggilt

en liten yra bättre. Stängslorvikes högarne kalla-
des, innan de barkades och klövs, för gärdskonass-
eller "gärdskonfläcking", "gärdskonbracken". Störarne som
sattes ned i marken, kallades för "gärdsgärdstör",
"standstör", "stakar", "klovstakar", "skogsgärdstavar".
Bknavel och ri okänt. Störarne togos förträdes-
vis av ek och en, dernäst gran och tall, samt i
nödfall asp och al. Naturligtvis fingo de namn
efter träslaget; ekstör, enstör, alstör, o. s. v. Störar
eller stakar av grodvärt gran benämndes "kaskestör",
Fröstör kallades stör av klentoppen av större gran.
Göra störarne gärdiga, hetbe, "att ordna upp", "rusta
upp". Att barka kallas "randbarka", remma; rand-
skala dem. Att göra dem spetsiga, kallas, "att
vässa", "uddvässa", tillspissa dem, och själva spetsen
kallas ju spets, "jordspetsen", "vässudden". Gärdsel-
timret som lades vågrätt, eller i vinkel mot

marken, kallades "gärdsle", "gärde-skeor", stängsel-
skeor, skeor. Om det bestod av okluvet rundvir-
ke, kallas det "trind-skeor", trindgärde, ranglor, tarring-
slana, stång, karling, trindkarling, realar. Ordet Poll
betyder stadigt, att stå pall, att stå poll, stadigt, det
håller. Om gärdet bestod av kluvet virke, kallades
det: gärdsl, gärdsl-skeor, klov, klyve, klörning, fläcke-
veds-ske. Virke av samma slag som gärdsvirke
kunde ju användas förutom till bränsle, till att la-
vas tätt, till gälle, ändras till krakstör, göras träkol
av, samt läggas över brostockarne till brodäckare
över dike, bönstänger, rangler till humlestänger. Man
tog ju gärdet efter råd och lägenhet. Der det var till-
gång till starkaste slag ek och en, så togs det, men
för öfrigt vilka träslag man hade lättast att anskaf-
fa, men lövträ, ansågs sämst med undantag för ek.
Stölar och gärdsl gjordes i ordning, rustades till,

eller högsa färdigt fram på förars vintern, så det kunde sättas upp när kälan begynte lossna. Den 15:de maj skulle stängsel vara i färdgillt skick. Att barka känder på rundvirke kallades att "randsbarka", "remma", "randskala" eller "torkflätja". Färdiga gärdslar kallades också "spräcka", "skeapläcka" gärdslar. Detta arbete kunde utföras av en man med en eller två yr- or och kilar (bläar) av järn eller trä, tarr ek eller björk- bläe, viggs. Kälst utfördes arbetet av två män, då den ene höll yran och den andre slog med en klubba på yran eftersom denna framflyttades, varefter kil av järn eller trä inslogs. Detta kallades att "förflyttä". De kunde också ha var sin yra, då den ene endast förflyttade före "randsflyttä", märk klövte, och den andre helt genom- förflyttade träet. Örflyttade stammarne kallades "skea-klossar" "skea-klubbar". Träts egenskaper uttrycktes med: "rätt" och "lätt-kluppen", seg, tjurig, illkattig, obänstig. Färdig

-gjorda gärdset upplades, stakarne för sig och skeorna
för sig, i bunkar, utan mellanlägg, eller ock varvtals
eller restes de mot träd. Vanligen tjänstgjorde dertill nå-
got av de gamle gärdsträden, ty arbetet utfördes oftast
hemma på gärdstomten. Men annars väster stöarne
i skogen, på stubbar och fläcktes skeaklassarne även
ute på skogen och vilket träd som var närmast fick då
bli "ställeträ", eller "ställe". Till vidjor togs icke stam-
mar av andra slag, än björk och vide, men klens grenar
av en, gran och vide. Namn på vidjorna blev efter
träslaget, såsom, björk-veja, granveja och enveja. Halm-
band har jag aldrig hört eller sett användas till gärdset-
vidjor. För det mästa, befattade man sig inte med
att klyva vidjorna, utan användes okluvet, men om
grangrenarna voro för grova, kunde sådana klyvas,
ock kallas "klyve-bunkar", klyve-väjar. Namnet på allt
bindematerialet kallas "gärdsgärd-spröte", gärdsband

"hankaband, "bindsväjar". De klumens banden kallades också, "klyvband, hank, klyvbat, väjbat", därför att klyvgrenar varo svårare att vrida vidjar, än oklumna. De som hade grova nävar, snodde, vreds, vidjorna kalla, men om det isynnerhet var något grova grangrenar, som skulle vridas, så blevo de onjuka och lätta att vrida, om de uppvärmdes vid elden, men många skogseltar förorsakades av detta eldande. De uppvärmda vidjorna kallades "masa-väjar, maskband". Grovandan på vidjan hette "klummen" och toppändan, "kushan, "toppkushan". Att göra vidjar, var att "sno väjar", vrida väjar". Att lägga ringformiga sammanvirade hankar fig. 1 a kallades "hänk, väjering". Vidjar som lades om stjärparet, cf. fig. 1 b och c, stackes alltid "kläpen, klummen, in under, ej över, och kallades sådant leint för "svep-slinga, baura-slinga, ty med liknande slinga bands linan varmed "hö-bauran" (Höbågen) hapsnördes, innan den kastades över

ryggen på bäraren. Flera vidspön sammansnötta till band, kallas "viesolkor" och användes endast då ej fanns fler av de andra träslagen att tillgå. Man fätk icke samman hankringar, för att bära dem till gårdsgården, emedan dessa ringar och hankar, av varje slag, gjordes i ordning och sattes på genast, vid uppsättandet av gårdsgården, efter hand. Det var till o. m. så nog, att den som snötde hanken, skulle, när han band om stören, se till att ej vidjan kom att bli snött, vriden, just midt på stören, utan emellan störrarne, om det skulle stå sig bättre för rötta. Hankringar användes, både vid nya gårdsgårdar och reparationer. Vid gårdsgårds uppförande, sattes först störrarne enl. fig. 2, med lika avstånd mellan var par (om laggit 4 fot mellan varje par). Vidjorna ombindas, så många som man vill, att det blir lätt nog emellan skearna, att geoda tillräckligt för det djurslag som avses, eller för alla husdjur, betesdjur. Der

-efter lägges skeorna, den första ändan på jorden, vid
nästa stör på andra band, tredje par stör på tredje band,
och fjärde par på fjärde band. Således går den som lägger
skeorna, baklänges d. v. s. från den högsta till lägändan
för järnan, och lägges på att de passa efter varandra.
På visst avstånd sättes stötpålar. Vill man hava skeorna
att stupas mera, så må man ha dem kortare och tvärton
ifall man har långa skeor. Vanliga längden på gärd-
gärs-skeor är $3\frac{1}{2}$ aln. För fyrtio år sen kostade 100 st.
skeor (skivor) tre kronor, och tre ocken halv alns ekpålar
25 öre styckat, men stötar 10 öre par. Men det blev till
s. k. kort-gärdegård. Lång-gärdegård gick väl fortare
att sätta opp, men tog fortare röta, när skiorna lägs
mera horisontelt, så att vattnet ej så fort avrinner.
Att borttaga en gammal gärdegård, som skulle ersätt-
as med en ny, kallas "att riva" den gamle, "skaffa bort". Att
spetsa om den rutnade nedre delen, av en gammal stör

kallas "att nyfära, förnya, omspeta" stöven. Man lade ut det gamla gärdslät i högar vinkelrätt mot gärdsgärdens längdriktning. Nytt gärdslät lades i mindre högar, i längdriktningen enligt beräkning, att förstå. Spåren på marken efter den uppränte gärdsgården kallas för "Flon", gärdsspåret, "märket". Det ruttina, oregeliga gärdslät efter en gammal gärdsgård, kallas: "gärdsträss, trässen, gärdslaträp". Det kunde användas att värma vidjor med, ifall det var tagit in i hus föregående år, annars vore det för vått, men som bränsle i allmänhet, efter som det blev torrt. Att med ett järnspett göra hål i jorden för stövarne kallas: "botta hål, eller "spetta hål". Järnstängen kallas: "bottestäng, "hål-spetten, störspetten". Aldrig varken hört omtalas eller sett att vatten hållits i störhålen. Om det var fråga om ersättningsgärdsgård, hade man det gamla spåret, märket, att följa, men helt å ny, der ej förut varit gärdsgård, hade man en stäng

och på samma gång, mätt emellan störfpar, att göra
hål efter. Denna stång kallas "malltången", mallen".
Hade man intet annat mått, så brukade "spettären",
(den som gjorde störhål) taga vissa steg framåt, der nästa
störfpar sattes. Arbetet att sätta ner störfarne, kallades
att "sätta stör", spätta, stavra". Varje par stör, kallades
"gärdespar", hånkpar". Avståndet mellan två par störfar
kallas "mallstånd". Man nämde aldrig hur många hål,
men gannar i längd en gärdesgård hade. Jag har
aldrig hört eller sett att man svedde spettarne på
gärdesgårdens störf. Skärnings-linien, mellan störfen och
markytan, der den först börjar rulla, "La köta", kallad
"jordbandet", "null-brädden", ytan, "moss". Då markens
beskaffenhet hindrar att störfarne sattes ned i mar-
ken lades några stora stenar omkring stör eller
påle, som höll den fast. Träklössar med inbor-
rade hål, användes ej, fig. 3. Tolv par störfar kunde

ju vara bestända att utsättas på en viss längd, en
viss räckvidd, eller avstånd, men "varpa", okänt. För
uppförande av vanlig trädgårdsgård, då man band med
vidjor behövs minst tre personer. En stöter hål
och sätter stölar och en binder med spön, och den tredje
lägger skiorna. Då man gjorde hankgårdsgård, an-
vändes och förut gjorda hankar, behövs även tre, liksom
föregående. Då man begagnade granvidjor som värm-
des, behövs minst fyra personer helst fem. Ty
en stöter hål och sätter stölar, en fyrar och värmer vid-
jor, en bär dem fram till bindaren, denne binder och
den femte lägger skiorna, gårdslät i. Mycket
ofta användes kvinnor, flickor och pojkar, till att
värma och bära ut vidjorna till den som band.
"Spring så beener gå som lärkevingar", uppmana-
des, eller "spring som om armen vore ett ben".
Den som fyrade, eldade, kallades "fyr-gräbe" eller

fyr-here, också "masen", "masmästaren". Den som gick till bindaren med de vämda vidjorna, kallades för Lövvar Nissen, eller "Passoppen". Den som lind med vidjorna kallas "väje-vridaren", bindaren, "hankaren". Att lägga om vidjan kallades: att binda, "ens om", "fröna väjorna". Fyllningen av de korta gärdsstycken, nedtill eller upptill, der en gärdsgård slutade vid en öppning, kallades överslutare och nedslutare, slutstucklar. Mättes två gärdsgårdar i ett hörn kallades "sammansbindning", hörn, hörnfäste, hörnknäppe". Att sammanbinda 2 gärdsgärdsstycken kallas: att knäppa ihop, skarva ihop, "ena i hop". Vinkeln mellan 2 sammanstötande gärdsgärdsstycke kallades för: hörnan, gärdsraket, gärdsmotet. Det första stycket av en gärdsgård, der den fogades samman med en annan, kallades: "Nykordning", "Nykleen", "Nyen". Andan på en gärdsgård kallades "gärdelykten".

slutstör, grinstören. Nedre delen av gärdsgården kallades: "fot, neren". Den gärdselstäng, med ena änden emot marken kallas: "fot-trät", "fot-ske an". Nedersta av alla vidjorna från jorden räknat var: 1:sta, 2:de, 3:de, 4:de vidje-hank. Att stänga nedersta varvet: att "före-skea", "fota", "fotlägga". Wat kallades att binda de 2 nedersta vidjorna och lägga i motsvarande gärsle? att binda före, att haka-färda. Att binda övre vidja eller vidjor, kallas: att fullfärda, slut-bind, överfärda. Att lägga i gärslet, kallas: "skea", "ske-lägga", "skedlägga". Översta vidjan kallas: "3:de hank", "övre hanken". Övre kanten av gärdsgården kallas: "gärds-ryggen", "över-kanten", "övet". De stängsel-skeor, som komma att ligga överst: örens-ski, grövste-ski, rygg-ski, nack-ski. Wat kallas att lägga den översta stängen: att fullfölja, att rygglägga, att skia överet. Den sträcka av 5-6 stöpar, från fot till nacke, som samtidigt var under

arbete, vid uppförandet av en gärdsgård, kallades: "Skra-
falls-längden, längd-skottet, skottet". Der som var stå-
dig bra grundmark, så att stöarna stode fast, sätter inge
stöd, men der det var stengeund, eller för löst, måste
sättas stöd, sedan vid gärdsgårdens ny-uppsättning, och
kallades: "stötta, backstör, stössa". Ett stödja, stöa.
hur tätt stöden sattes, berodde och på behov. Gärdsgår-
den kunde på viss mark, vara stark långa stråk, vid
dem satte man intet stöd, men der det behövdes, var
längre emellan stöden, än vart tredje, ifall det var kort-
gårdar. De sattes parvis så ställda. Med grenhlyka
eller rak stör, som länds fast vid stöparen som fig. 4. a. b.
fr. listan. Ej av grövre virke gjordes stöden. fig. 4. c. Hågnader
måskulle minst vara till laglig höjd 4 fot och mellan
vart par stör, och fyra fot, samt 4 hankar. Men bestä-
melser annars, om tätheten, för vissa djurslag, som
gärdsgården skulle fridför, eller överenskomme ägarne

emellan. Stänga på accord (beting) gjordes, och ansågs,
om virket var färdigt och framferstat, och vidjorna
skulle varmas, att 2 stora personer, och 2 mindre (till
värmmingen) skulle kunna medhinnna, en aprildag, upp-
sätta, 4 fotstörpar, 4 hankar varje, fem eller sex par
stör i timmen, om lagom jordmån, eller 50-60 par om
dagen. Längden på gärdsgården beror om man sätter läng-
re emellan störparen och har långskior. Man skulle
inte kunna skaka en ny gärdsgård om än man toge ett
kraftigt tag, men än 5-6 störpar d. v. s. tre vid var sida
om rycken, rösseln. Sådana arbete som att riva ned
gamla och tillvarataga vad duga kunde till en ny, kun-
de ju och ingå i accordet, men känner jag ej särskil-
da villkor dervid. Gärde vid rågång, kallades ju för rå-
gångsgärde, rågårdsgärd, gränsegärde. Dessa skulle
ju vara s. k. lagliga och starkare än annat stängsel.
Den andel som tillkom en rågångs-nabo, att hålla

i stånd, kallades: hägnads-lotten, eller rågångsdel-
 en. Orden i fr. listan (Bolk, osv. okänt, men flake-flöke
 (sträcka av gärdsgård) Ans-list = en lista, sträcka gärdsgård
 att ansa om. Ören uppteckning på andelar gärdsgårdar.
 Benämningar på förfall av hägnader: Fallfärdig, ramlar
 lutar mot fall, ligger nere, rasad. Beteckningar för att
 gärdsgård ej slänges uti kreaturen: Att kreaturen
 göra ohägn, ofrca, göra ofrca, göra skada. Olika sätt att
 reparera gärdsgårdar: bota, böta, laga, göra över, över-
 se. Gärdsgården är lagad: botad, lagad, i ordning ställd.
 Att resa upp en kullfallen gärdsgård: resa upp, åter-
 ställa, rejsa, göra om, göra opp, den. Att sätta stöt,
 kallas att stötta upp (kullfallen gärdsgård). Rägga på
 nya gärdar: skca om, skifta om, stängskifta. Att
 böta över med kraftiga stötar som sammanhåll-
 as upptill med en hark: Hjälpstöra, störböta. Vad
 kallades sådana stötar: "hjälpstötar", "botestötar", "linda

större. Hur uttryckes att gärdesgården är reparerad?
botad, gjort fulltaka, fread, gagnelig, gagnstald. Lång-
gärdesgården som fig. 2, kallades: hankagäre, lägge-
gäre, långskingärdsgård. Man säger att gärdsläts rikt-
ning är längsnett, längslänt. Kortgärdesgården
som fig. 5 kallas: hankgärd, störtshäe, tätt-stört-gär-
de. Gärdsläts riktning: störtlagt, ändsatt. Denna
form av gärdesgård, har ock brukas ännu, omkrin-
ing gärdes-plan eller trögärdeland, ock anses mera
frydlig än spring- och bärdgärdsgården, samt liknar
staket. Enklare och glädder (typp) form av denna typ
är för tillfällig art ej bruklig, men deremot fig. 6 bruk-
liga vid tillfälliga avstängningar, ock kallas: stäng-
gärde, slonagäre, hejd. Sådana stängsel kallas äv-
en, fåla stänge, stänggård, ränglestänge. Att upp-
sätta ett sådant stängsel, heter "att infälla", "att göra
en hage, rängla omkring, göra en stänggård. Hur

många över varandra liggande stänger: berodde på
omständigheter, såsom god eller dålig tillgång till stän-
ger, rånghår, slador, störor, eller stora djur, eller för
kortare tid, kunde därför vara bestämmande, men
från en till fem, dock vanligast 2 a 3 stänger. Och
då kunde ju benämnas efter antalet stänger. Så
tätt med stänger att de så vida röra varandra
förekommer aldrig, utan att smådjur (och då i
korta sträckor) skulle innestängas, t. ex. smågrisar, lamm,
ungar av gäss, eller andra små djur. Kallas för "stän-
gkätte", stäng-laving". Hur många stöpar på
var stänglängd, berodde också om långa stänger
som svigtade, då måste vara minst ett stö-
par vid var ända, utan även på mitten av stängen.
Men längre än sex alnar emellan förekom säll-
an. Beståndet stöparem emellan kallades: Mall-
ståndet, leden, "störsåndet". Stängsel av sax-ställ-

-da störrar sattes ofta på jordsvallar fig. 7 och 8, eller i vattenflo. På stenmur fig. 7 enkel stenmur, med en stör vid var sida. Korsgårdens gårdar, byggda av saxställda störrar utan vidjor likt fig. 8. Ett sådant stängsel kallas: "korsgård", "kryssgårdsgård". Att uppföra ett sådant, kallas att bygga "kryssle", "hast-kryssle", "springvätt". Varje störpar kallas: "korspar", "korsbens", "kryss-stötta". Dessa hägnader användes omkring betesmarker, orediländ, och annat, men tälte ej stark pårestning. Bändgårdsgård, fig. 9. av böjliga störrar i enkel rad, mellan vilka gårdslät pressas i bänd mellan var annan stör. Är mycket sällsynt, och kan inte stå med så klana böjliga stör-käppar, utan måste stödjäs av grövre stolpar. Men en slags gårdsgård, utan hank, som liknar fig. 9 kallas här i Summerska Härad, för "springgårdsgård".

Att göra Språng-gärdesgård sattes störrarne i
Fig. 2a, med en Cabri mellanrum, så att de luta
inåt från ömse sidor, varannan, men ser ut
sett från sidan likt båndgärsgården. Sett förän-
des (X störrarne) men från sidan ~~XXXX~~. Derav kom
störrarne att sträva emot i från bägge sidor, att ge-
len, basen, på det hela, blev bättre stående och bred
så att inga stötter behövdes. Störrarne ej löpliga,
liknar något fig. 3, men störrarne ej parvis, utan
var för sig. Först sattes 2 störrar i kryss, och i kry-
sset lägges första gärdelskian med andra än-
dan på jorden. Derpå sattes en stör vid var si-
da om den liggande skian, att de luta över den
na, att det blivit kryss om de stått opptill varan-
dra, men nu om man vill $\frac{1}{2}$ eller hel alm från
varandra. På dem lägges nästa skia (gärdels) och
fortsattes på samma sätt allt fort. Dessa slag

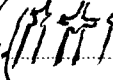
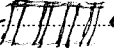
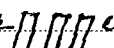
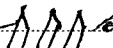
risa, pinnisa, trångfläta". Vad om det stora vatten?
kallas: "ankedärmmen". Vad kallas de använda
störarna i ett risgäre? Flätstand, flätstör. Flät-
verket, kallades: "rise-spö", "flätespö", "fläteris". Oklu-
ra ris och spö användes vanligen. Stängslet upp-
fördes enl. enklaste sättet fig. 11. och ej med stöper,
synnerligast som någon längre sträcka av sådan
gårdsgård icke förekommo. Men på somliga ställen
låde i Sunnerbo och Luggude, begagnades sådana ris-
gavlar i gamla boningshus och har jag sett sådana i
Träskv och Brunby socknar. De sammansnöd-
da spön vid överkanten av gårdet kallas: "kantspö",
överkanta vidjan, bindvidjan, bindriset. Ljälva överkant-
en kallas: överkant, oppkanten, övan, Flätgårdsgår-
dar med parvis ställda störar som bundas samman
som i en vanlig gårdsgård; har jag sett eller sports
i Sunnerbo. Flätgårdsgård av i marken nedslag

-na pålar eller stolpar med grenar eller inborrade
fjunnar på vilka lades stänger fig. 12. f. d. Enligt a
begagnades sådana stängsel i Luggude härad, stolpar med
klyngor, klyka, i vilka stänger lades en och en efter
varandra med smal-ändan på storändan eller tvärlin-
-an, kallades: "stacka-gäre, stack-fre (att frida sädesstackar
för kreatur). Pålarne kallades: bäre-klyngor, stolpa-
klykor. I Sunnerbo benämnes den, en "hejt, vakt-
-hejt, otte-hejt. Kryckeväg, okänt, men "Krycke-vösta-
-re" kallades ofta en person, i Luggude, som gick på en
eller 2 kryckor. Hägnader brukades och förstärkas
genom en stör som sattes bredvid pålen och band
fast vid denna med en vidja = 12. c. Stängsel
med lutande stolpar och snedsträvor, Okänt.
Stolpgårdsgårdens typ har ofta, i Luggude härad en
vänt som stomme i hö och sädes hässjor, samt
teckning av kläder, nött, garn. I Sunnerbo ha sådana

fig. 14. a användts att upptärra sädesneker som
ställes vid båda sidor om stängen till torkning
på åkern. I Luggude gjorde man lutande halmtak
som stöddes med snedsträvar, men då var dubbel-
elt antal stänger, sex stycken, och 5 a 6 alnar långa
stolpar på vilka stänger spikats. På dessa bands
vanligt tunt halmtak. Denna halmtaks sida, stöddes
med 2 strävar och var flyttbart, begagnades till
vind- och regnskydd för arbetare, som makadamia-
iserade sten för beläsning. Användes aldrig varaktiga
bestäders. Tvän balkar av 3 a 4 stänger mellan
hästar, men då måste stängerna vara "inglyp-
ade" i stolparna vid bägge ändar. För stolp-
stängsel nu eller 25 år tillbaka är ju alltid
spikning eller järntråd använd överallt.
Uppstängd-gärdesgård byggd av sax-ställda
grenar eller stölar ställda tätt intill varandra

och kvarhållna genom en i klykan lagt stång fig. 14.
 kallades: sprötgärde, höns-gärde, getgärde Sunnerbs, och
 tillika en något olik gärdsgård i trädgårdar och även
 annorstädes der det sattes något som man ville freda,
 i synnerhet för hönsen. Den bestod i abnslänga eller
 mera, käppar instuckna i kring varje rabatt (eller
 frösädd) så tätt bredvid varandra att inte varken små
 eller stora höns kom emellan. Det kallas käpp-
 stänge, eller pinnastänge, höns-spinnning, spolstämpel,
 Virket kallades: Käppar, hönsa-käppar, hönsuspolar.
 Staket byggt på en a två slankor på pålar, och vid
 dessa fästa, lodrätt ställda störar, eller sägar, eller
 kluriga slankor. Kallades både i Luggude och Sunne-
 bo för staket och stolpar i staketet för stolpar, pålar,
 staket, pålar. Vågrätta stängerna i staketsla-
 -nkor, läkte, långslankor. Opprätt stärande, störar
 -ne eller ribborna kallas: Staket-ribbor i Luggude

men spjälor i Lunnerbo härad. De gamle skåne-
ngarne kallade sådana stängsel för "Startjitt".

De ansågos dyrbara och begagnades i så mycket
på landleggjen, men omkring trädgård och fram-
för gården, då de funnos, gjordes utskurna kurer på
varje ribba (spjäl) och målades av annan färg än spj-
älva ribben. Ända till 1870. Senare en tunn
ribba, längs örrst, eller tvära ändar eller snett
avskurna. I städer eller vid herrgårdar sägs ofta
i gamla tider en ribba med uppstående järntinnar
örrst, till skydd mot tjurar i trädgården. Plank
av lodrätt ställda bläder, klurna, eller oklurna stockar
utan mellanrum, användes alltså där man
ville göra lugna gårdar och säkra för varje intrång.
Starka pålar och på dem gästa ett par tåkte eller
slanor, på vilka bräder spikades omedelbart intill
varandra lodrätt och i höjd efter önskan om det

skydd man ville dermed bereda. I Luggude an-
vändes sådana plank till skydd bakom fristående
beihusor, samt emellan husen (långorna) för att
göra gården inneslutande, eller för vindskydd i trä-
gåren. Om av klivna stockar, aldrig spets-
ade, man sådana plank sällsynta. Stängsel av lig-
gande stockar eller plankor, i byggnadsteknik. Stock-
gärdesgård byggd av liggande stockar som hållas i
läge av vinkelrätt mot hägnadens längdriktning
gående tvärstycken. Sådana stängsel kända både
i Luggude och Sunnerbo härad. Plank av liggande
plankor eller bräder likl. fig. 17. kallades: Skiftesplank
bräd-skifte-stänge, ha i Luggude använts någon gång,
som stängsel emellan hus, och även som stängsel
kring kalv-svin- och får-kättar, inom hus. I Sunnerbo
sattes långa stängsel av pålar med liggande bräder
påspikade i stället för slänor, med öppning emellan

kring halv-svin- och fårhagar utomhus. Stäng-
sel av grova saxställda pålar och derpå upplagde lög-
gast grova storkar, skändt. Stängsel av fjälts okvi-
stade träd och buskar, fig 18 a och b. Det förra kalle-
des: "bräte, busk- och risshag, nödpre. Det senare: "Svedje-
fre, hastofre, trosshage, svedjefälle". Användes kring
svedjor, och att för tillfället förbättra eller upphålla an-
nat stängsel kring beteshagar eller skogsmark.

De brända stammar vid svedja användes i blandni-
ng med övrig bräte och kallas: svedjeleräte, eller sotred.

De större stammarna forslades till sidan före svedje-
leränningen. Risgärde byggda av slån- och ene-
buskar. Luggade växte ej enebuskar, men slån-
buskar, beredvid och övers stenvmurarne, och utgjor-
de då, en förstärkning av stängslet, så länge de väx-
te, men medhuggna dugde de ej annat än elda med.
Men för sig, växande, utan stenvmuren, dugde de inte heller.

I Sunnerbo växer enbuskar, men inte slämbuskar.
Enbuskar ha ofta användts, för att reparera går-
dsgårdar av trä. Sådant vis kallades: "röjekis, röje,
(rödie). Hag eller risgärdesgård, i förening med stäng-
gårdesgård, likt fig 7 a 18. rislaget förstärkt, genom an-
bringande av sax-ställda störar, och på dem lagd stäng.
Har ock användts som "hastefr", "svedjefr", omkring
svedja, eller bättrande av annat stängsel. Även
sax-ställda störar utan förleinds stäng, kallades: lös-röje
"ryhage". Stubbgärdesgård, av vid odling brutna stubb-
ar. Har ock funnits, men endast i Skåne, ej i Sunnerbo.
Häckar som stängsel. I Luggur brukades häck-
ar vid trädgårdar endast på ett och annat ställe
på landet 1857-a 60, och då vanligen av "hagtorn, törne,
törne, någon gång av björk. Häckar ha ej funnits på
arten äldre tid än ovan angivna. Måstadels brukliga
vid herrgårdar och prestgårdar. Häckarne alltid bredvit

stenmur, aldrig enbart utgjort stängsel. I Sunnerbo varken funnits häckar av gammalt eller knappast ännu, av törne, men grankäckar har man i skottet på 1900-talet begynt plantera, dock till förstärkande av andra stängsel. Pilvallar. I Luggude härads har pilar långt in på 1700-talet varit planterade ikring gårdarne, i gårdsgårdsvallarne, dels som skyddsträd och dels omkring ägorna vid enskiftet för markerande gränssarna och för bränsl. Alltid kändt lagd stenmur, man menade aldrig att de skulle ensamt för sig utgöra stängsel. Raden utmed engångens eller gårdsgård benämndes: "pile-vallen". En slags pil planterades för sin egenskap, att vid beskärning slå ut telningar som användes att binda halmtak, grastar, och annat. Dessa pilar kallades: "veigrapil, veigrepil, tellingpil." En annan slags pil kallades "lånnpil, bandpil", dugde till gjordar

på kuttingar, fjärdingar och kar. Pilar växte fort, och av de store stammarna gjordes vattenhoar till kreaturen att vattnas vid berennen. Fiskarna på fiskelägen, voro angelägna att få sådant pilträ till sina fisketråg, därför att de bleve så lätta. I Sunnerbo härad finns inte sådan pil, men en annan slags, som kallas poppel, som dock aldrig användes annat än till vet, men på senaste tid, har brukats skära bräder av sådan poppel. Pil eller poppelvallar finnas ej. Körtliga stängsel vid öppning i hägnader. Öppning der väg går fram kallas i Luggude härad för: "laj-hål", "kört-hål", "in-körset". I Sunnerbo: "Grinshål", "in-släppe". Grindar gjorda lik. fig. 21. I Luggude kallades de för laj, le, vänga-laj, gade-laj, fålad-laj, o. s. v. allt efter den plats det stängde för. I Sunnerbo: le, grint, ne-lägget. Men sådana grindar hängde i stolpar, som voro nedgrävda i jorden, så att de stodo stadigt, och någon stång, eller

tvärstöttning över vägen fanns icke. Mindre grind-
ar kallades i Luggude för "låga, lucka, en smott (trång gång)
gåale. I Sunnebo: "trång-grind, smal-grind, krafängs-grind,
Hvad kallades ändstyckena i grinden? I Luggude hette de
i grindens "ändstycke, ändbommen, det gångjärnen
satta var "hängsle-bommen, "hängsel-trät. Grindhad
och grindare Ohänt. Det motsatta ändstycket var:
haspabommen, låsbommen. Tvärstycke på mitten: =
"tvärhalven, midelposten. Längs-gäende: = låg-slanor, läk-
ten, rillebor, spjålor. I Sunnebo hette ändstycket: "spol-
fästen, längsgående pinnarne för "le-slanor, "le-spolar.
De smott över kallas: "sneband, kryssband. Grindstolper
-ne hade visserligen dessa namn i Luggude i "Låg-stok-
pe, le-stolpar, låg-stabbe, men måjöt tvärstycke som
finnade grindstolparne i grindhålet, fanns endast
över en låga (låka), lucka, och kallas "lågeters-trät. Över
väggrindar har jag aldrig sett sådant. Men en sjökap-

Len i Jönstorps socken, hade också ett hemman
i en Öy som hette Lödikra. Denne kapten hade hem
med sig en gång, Häftabenen av en kvalfisk. Dessa när-
grävdes ned ena ändan i jorden, och utgjorde grind stol-
par vid inkörsvägen till gården, och emellan dessa
konstige stolpar placerades en bygg-kota av kva-
len, på en järnstång, så att det hela bildade en val-
leäger så hög, att vilka lass som helst, kunde köra
derunder. Benen stodo kvar och kotan även 1888, men
tidens land hade tärt på dem i 30 år. Hemmanet kom
att heta: Häftabajns-stället. I de ofta omnämnda
hårsder förekom enahanda sätt att upphänga sina
laj, eller grindar. Det billigaste var med en pike av
järn, ned i en sten, vid jordändan av kornmen, andstye-
ket, och vid den övre ändan en grov stark vidja,
om andstykhet och om stolpen på samma gång och
fast på denna. I stället för vidja, hade skänningarne

en gammal lic, eller en hjulskena, bockad om
ändstyckets övre del på "lajd". Med denna an-
ordning kunde grinden veridas ganska bra, men
kom senligen med tiden, att tinna, skrika, gnäl-
la, knirka, så det hordes långt vägg, i synnerhet när
vidja användes. Men sen 1880 har det blivit med
järnstaplar genom lajstolpen och järnhängslor,
på ändstycket av "lajet". Huggade stängdes laj, med
"laj-fjäder på en klinkhake". Fjädern alltid av järn,
likt fig. 23, eller också med hasp, krok, och krampa, märka-
likt fig. 24. I Linnéens hade man en hel mängd andra
sätt att stänga led och grindar. Ett enkelt sätt
var, med en enstake, vars mjuka topp var vriden
till en vidja som omslöt en av de övre långgående
spolarne eller slarorna. Denna stake eller häpp
så lång, att han står på jorden på sned utifrån
grinden omkr. en aln eller halv. När man öppnar

måste lyftas på häppen, men sen kan man låta grinden själv gå igen, då den eftersläpande häppen stänger. Däremot att han strävar emot marken. En annan sorts stänglås var en rörlig järnhake ~~ett~~ som lyftes upp när en träribba eller en järnpik i ändträt slog till, varefter haken föll ned och motade järnpiken eller träribban. Det gick att öppna genom att lyfta i den rörlige järnhaken. Ett tredje sätt var med en liten hög raft, av segt böjligt slag, sattes stadigt fast, antingen i jorden eller på ledstolpen. Från toppen av denna raft, sattes en stältråd eller starkt snöre fast i ledet, eller grinden, i ändstycket. När man öppnade det ledet fick man föra upp det och hålla det, tills dragare och vagn kommit igenom, då man släppte grinden lös, och genom raftens spänning fick den sådan fart, att den slogs igen och ovannämnda rörlige hake föll i lås.

För det fjärde, hade man led som likna fig. 24. med
önskat antal lösa stänger som vila på lika mång-
a tvärband på ett par stölar vid var ända. Stängerna
kunde dragas, åtminstone på ena hållet, och den som vil-
le gå igenom "staka-leet" fick dra undan, en eller 2 av
de övre stängerna och lägga ena ändan av dem på ma-
rken och stiga över och derefter upplägga dem igen.
Skulle köras igenom, måste alla stängerna tas och
läggas å sidan, och derefter återläggas. Ofta måste
dessa stänger bindas, ty vissa betes kreatur lärde
sig dra undan dem och gå igenom leet. I så fall fick
man kliva på stängerna som på en stege, men kör-
ande måste lösa upp banden. Dock användes såda-
na le på föga trafikerade vägar. Skjut-stängerna
kallades: skjut-stakar, skjut-stänger, drag-stänger
drag-stakarne. Leet kallas: stakale, stängale,
skjutstängs-le. Öppna, kallas: lägga ner, skjuta

undan, lägga opp. Finare led, av samma sort
gjordes att användas hemma vid gårdens inhörslen.
I stället för 2 i marken nedslagna stölar vid var
ände, sattes i stället en grov stolpe vid var ände.
I stolpen var borrarat och inslagu, grova tränaglar
gjorda med ett huvud eller hak på öfveridan och i detta
hak lades så stängerna, mellan stolpen och nagels
huvud, så att man kunde lätt och skyndsamt lägga
ned stängerna vid passage, och stängerna behövdes
inte dragas öfver lång. Det må nämnas såsom
prov på hur man i Sunnerb kunde roa sig på lands-
byggden. Jag skulle köra med oxar till min vägar
engång om sommaren. Jag utlovade min lille son
att han skulle få 2 öre för vart ladj, som han öppna-
de och stängde efter oss. Det var på en fjärdingsväg
(2 1/2 kilometer) icke mindre än 18 st. ladj. Det blev således
36 öre. Om somrarna äro de leen der ännu. Lyckligt-

vis behöves man ej köra den vägen, ty en ny väg är gjord, men de gamle kerr måste stå kvar på byvägen. Man har icke aneändt grindar som stängsel vid vägar. Namnen Hag eller Ramp, för sådant stängsel, okänt. Lyft-led och Whistled, icke av vidjor och stötpar, utan hopspikade ribbor, på ett par i en kloss insatta ben likt fig. 3, har funnits; kallades, flyttegrind, lyftegrind. Den hvar hölls i sitt läge, genom tyngden (eller stötta) i klossen och stod på flaten. Se vidjor och stötpar, Okänt. Namn på led som vore öppna endast vintertid: Kälkeväg-le, vinterled, genvägs-le, vintervägs-le, Stöckar som stängsel som fig. 25 och 26, okänt. Öserbyggda öppningar i hägnader, stängda av port eller lucka fins ej utan vid kyrkor och kallas: porten, gångporten, port-skjulet, kyrkogårds-luckan. Sväng-kors som släppa igenom gäende men ej körande t. ex. vid sidogångarne till en kyrkogård finnes ett råtvinkligt på sida liggande

träkor, som kan vridas på en axel lodrätt ställd,
i övre ändan är en i jorden nedgrävd stark påle.
Endast en person får plats i vinkeln, men genom
att gå fram kunna en efter en, vrida på korset,
och insläppa hur många personer som helst, men
korsset utgör ett slags stängselgrind, som hindrar
större djur att gå in på kyrkogården. Spärrkom-
mar, som hindrade åhande, som ej betalt viss ar-
gift, att komma förbi, vid kanaler, broar, o. s. v. I Luga-
guds härads kallades en sådan spärr för vägbom,
färbom, skattebom, bro-lösen. Jag minns när den
nya bron lades över Rönne å, emot "Engelholm".
Den kallades för Karl Wicks bro. Förut varit färja,
således innan 1869. Efter brobyggnaden upptogs
"bro-pengar". En gammal häring, satt i ett hus,
alldeles intill Landvägen och bommen gick in i
huset, och räckte tvärs över vägen. Med någon sorts

mekanik kunde häringen hiwa upp, eller sänka
bommen, ett trä rinst 4 tum i diameter. Bom-
men låg nere och när körare kom måste han stan-
na, då häringen begärde bes-pengar. Men allmän-
heten sporde snart, varom fråga var, så det var till
att ta fram 12 öre för tråket och 6 öre för enbets-
skjuts. Fotgängare frött. Betattes pengarne inge-
nom fönstret, så hisades genast bommen upp, men
den kunde inte lyftas, det kunde vaktern hindra if-
all någon ville tjurköra. I Lummeks härad har jag
aldrig sett dylikt. Anordningar för att kliva över
en hägnad: Vid mycket begagnade stigar, eller så-
dana småvägar som inte finge trafikeras av andra
än fotgängare och der måste vara stängt alltid,
och der man ej kunde ha grind, ty att alla passage-
rare stängde kunde ej litas på, der var enda säkra-
ste medlet, att göra en stätta, för att man skulle

kunna komma över stängslet. I Sunnerbo bruk-
des med en dubbel pall vid var sida om gärdsgård
en. Små korta pålar slogs i jorden och en smal bräda
över ändarne. I sådana fallar på var sida om gärd-
gården ~~ett~~. Var denna ej mycket hög, så kunde det gå
an med endast en pall, och kallades i vårt fall för "stätt".
Sådan stätta som fig. 27 sällsynt. I Luggude vid sten-
mur, enkel eller dubbel, lades ett par trappsteg av sten,
vid vardera sidan mitt emot varandra, på gärdsgården.
Kallades: "stätt". Gärdsgårds-syn. I Luggude härad,
hade bönderna, enahanda bya-sedvänjor, som nästan
över allt i Malmöhus län. Kreaturen finge ej släpp-
as förr än gärdsgårdarne kring byns samlade betes-
och fjäladsmarker av byamännen avsynats. Hägnad
syn skulle förättas så tidigt att bristfälligheter, på
gärdsgården skulle hinna göras lagade innan den 15:e
maj. Byetämma hölls vanligen Vallerups-dagens före.

-gående dag dag, d.v.s. Walborgsaften 30 april och syn
omedelbart om morgonen 30 april, så fort allas mening
hördts. Man kunde och på förhand utsett ett par, eller
fler synmän, att tillika med äldermannen, se om
gårdens gårdar. Man hade haft något som kallades
budkraften, men den blev nog avsatt, ty jag fick al-
drig syn på någon gammal häpp, eller stav som hett
budkraft, men hörde ofta om talas det kom bud om
äldermansgille (muntligt) innan enskiftet i Luggude.
Sen alla kunde skriva, skickades av somliga äldermän,
bejudsedel, med en lista på alla åboarnes namn. Denna
skulle gå från man till man, och var och en som den kom
till, sätte en krok, eller en märke streck vid sitt namn
och levererade så listan till sin näste som gjorde på
samma vis (satt ett "känne") tills alla haft budet, som
kunde ses om alla namnen streckats vid. När hela by-
räckan av gårdsgård emot andra byalag, uppsattes, så

trollerades med stödkäppen höjden, skären endast med
ögonmått. Var gårds-gården bra, kallades den för "fredgill"
fullfred, fredsäker, godkänd. Före enskiftet hade de
gamle nog ingen egentlig bokföring. Men efter enskiftet
var beskrivet i en bok i bylådan, vilka stängsel som
varje hemman skulle deltaga, i stängsel omkring all-
männing, och likaså del i allmänt dike eller kanal.
Var och en satte märke av sten och inhackat ho-
märke eller bokstäver. Jag hörde talas om att det ho-
tades med böter om någon tredskades, men vet inte
just hur stora. Dock tror jag att de oftast utgjordes
av viss quantum brännvin till de övriga byamännen.
Men skulle det vara någon som år efter år, tredska-
des så kunde visserligen, när inga böter fingos i nå-
gon form, hända att byamännen togs något i pant,
såsom t. ex. ärg-kroken, eller ett vagnskjul, till dess
den tredskande fullgjort sin skyldighet. Hjälpte

inte detta heller, så kunde han få något som på gam-
mal-svenska kallas: "smörj". I Sunnerbo har jag al-
drig hört omtalas att det funnits äldermän senare än 1850.
men dess förinnan funnits äldermän. Snöfogde har funnits
och fins ännu. Äldermannen skulle hålla byastäm-
ma dagen innan Walburgsmässa. Kallelse skedde munt-
ligen. Äldermannen skulle haft, likadana eller lik-
nande befogenheter och skyldigheter, som omtalats för
Luggude härad. Man trodde även att äldermannen hade
att utsända en budkafvel, till dem som skulle kom-
ma med hästar till gästgivareskjuts. Men senare be-
talte kronan 2 bönder på gästgivaregården d. v. s. gästgiv-
aren och en annan ägare av gästgivaregården, vardera
150 kronor om året, för de skulle hålla var en häst till
gästgivareskjutsen, och sådant var ordnat vid alla gäst-
giverier i Sunnerbo. Öreertes knuten till hägnader hörs
dock icke av synnerligen mycket i Luggude. Visserligen åt-

varnades små barn för faran av, att krypa genom gärdeshägr, men det var för direkt fara att slå i hjälm eller klämma sig ihjäl. Flarka och dugliga gärdesläggare omtalades men ej någon vidskeplig mening, att trolleri orsakade beständigheten av gärdesgårdar. Möjligt kan vara att bruk av magisk art förekommit även för gärdesgårdar, i första quartalet av förra seklet, men jag kan endast påminna mig spöke vid grindar som omnämdes. Men värtor, hölder och tandvärk, troddes kunna botas, om man ströke på näsda värtor och hölder, med fläskväl och kunde få den in under en sten, och den som vält av stenen fick samma åkomma (ejukdom). Tandvärk också botades genom blodig tandfretare in under en statig sten i en gärdesgård. En slags mossa på stengärdesgårdar begagnades att färga Tårkaägg och även garn, med gul färg. Talesätt om gärdesgårdar, sådana som: Det faller av sig självt o. s. v. Borden går och letar o. s. v. Korn och se fjärrilägg o. s. v. hade en helt annan betydelse

och användning i gamla tider. Då hette det: "det
faller av sig själv" liksom gamla hus; bonden kan gå
bak i lagärn och söka i sin skjorta efter det han inte vill
hitta, och fjärlis eller fågla ägg, narrade de småbarn att
söka i nällbuskarne och finna en lort. Alla kliva
över der gäret är lägst; "se ut som Guss kjerstena om
lajen om halsen; i som hank och stör i lagböcker och lant-
materihandlingar). Om handlarn skröt över att i butiken
fins allting: så frågades: "fins här vängale", en kuggfråga,
ty vanligen bleve svaret, nej. Om någon ej förstod, men
likväl disputerade, sade: "Här jag talar om heergårdar,
så talar du om gärdes-gårdar". Han gnäller som när en
gris sitter i klämme i en gärdsgård. Man bör inte sticka
huvudet i gärdsgården liksom gäsen (ty denna trodde sig gömd
blott hon stack huvudet i ett hål i en stenmur). Ibunderbo
sades om en ko eller oie som hoppade av ovana, över gärdsgårdar
att kreaturet var "gäres-van", och lelev ansitt mindre i

värde i följd av ovanan. En som hade pipande röst sade:
"han går se, värre än en katt som sitter i klämme i en gårds-
gård. Uttryck för att taga sig över en gårdsgård,
kallades i Luggude för att hoppa över gäret, att springa
över gäret, att klöra över (om det var litet barn) Om kreatur
tago sig över: "de hoppade över gäret, de rev ner gäret,
i Sunnerbo, om folk tar sig över så: "kliva de över gårdsgår-
den, att skruva över, att hoppa över gårdsgården. Om kre-
atur tago sig över: "de flöja, de hoppa, de bryta sig ige-
nom, bryta sig in, besa över". Namn på gårdsgårdar
eller delar derav. Namn på grindar. Fanns ju
särskilt på vart hemman om sina gårdsgårdar
och grindar. Både i Luggude och Sunnerbo vid de
allmänna vägarne fingo ju både gårdsgårdar och
grindar namn som av alla byboar och nästan av
alla församlingboar kändes. Enskilda t. ex. "Lön-
skogs-gäret, Kokogs-gäret, töjtäggäret, fjäladsgäret"

Norvägsgäret, o.s.v. Grindarne fingo samma namn t.ex. Lönskögs-lajet, norwängs-lajet, o.s.v. Grindar på allmänna landsvägen fingo ju namn t.ex. Gäst-givare-led, länsmans-led, Lasakeru-led, Hjelmshultaled, o.s.v. Nu, i motorbräds-kans tider, får det inte finnas "laj", eller grind över någon av de större vägarna, för biltrafiken, och troligen blir man snart ut-ledsen på de många grindarne över byvägarne ännu ledas, för biltrafiken. De siste grindarne på landsvägen, bortskaffades år 1919, på sträckan Strömsnäs bruk - Ljungby.